

Підготовка громадян до національного спротиву в інтересах збройних сил: досвід політики будівництва збройних сил країн Балтії (2014–2026 р.)

Citizen Preparation for National Resistance as a Component of Armed Forces Development Policy: the Experience of the Baltic States (2014–2026)

Євген Камалов

Corresponding author: Доктор філософії, доцент, докторант, e-mail: kamalov_evgen@ukr.net, ORCID ID: <https://orcid.org/0000-0002-1994-7144>

Олексій Полтораков

кандидат політичних наук, старший дослідник, викладач кафедри інформаційної боротьби, e-mail: kamalov_evgen@ukr.net, ORCID ID: <https://orcid.org/0000-0003-2418-0969>

Evgen Kamalov

Corresponding author: PhD, Associate Professor, Doctoral Researcher, e-mail: kamalov_evgen@ukr.net, ORCID ID: <https://orcid.org/0000-0002-1994-7144>

Oleksiy Poltorakov

Candidate of Political Sciences, Senior Researcher, Lecturer at the Department of Information Warfare, e-mail: kamalov_evgen@ukr.net, ORCID ID: <https://orcid.org/0000-0003-2418-0969>

Національний університет оборони України, м. Київ, Україна

National Defense University of Ukraine, Kyiv, Ukraine

Received: May 28, 2026 | **Revised:** June 10, 2026 | **Accepted:** June 30, 2026

УДК 355.4(474)

DOI: <https://doi.org/10.33445/sds.2026.16.3.10>

Мета роботи. Визначення особливостей моделей підготовки населення до національного спротиву в країнах Балтії (Естонії, Латвії та Литві) у 2014–2026 рр., а також виокремлення практик, придатних для адаптації в Україні.

Метод дослідження. Використано системний, порівняльний та історико-порівняльний підходи. Застосовано методи аналізу і синтезу наукових джерел, контент-аналізу нормативно-правових актів і стратегічних документів, а також порівняльного аналізу інституційних механізмів підготовки населення до національного спротиву.

Результати дослідження. Встановлено, що країни Балтії сформували три відмінні моделі підготовки населення до національного спротиву. Естонська модель ґрунтується на поєднанні загального військового обов'язку та добровільних формувань, латвійська — на відновленні призову та розвитку програм кризової стійкості, литовська — на комплексному нормативному забезпеченні цивільного спротиву. Визначено ключові чинники ефективності цих моделей та основні напрями їх адаптації до українських умов.

Теоретична цінність дослідження. Поглиблено наукове розуміння механізмів підготовки населення до національного спротиву як складової системи забезпечення національної безпеки та оборони держави.

Практична цінність дослідження. Результати можуть бути використані під час удосконалення державної політики у сфері національного спротиву, територіальної оборони та підготовки населення до дій в умовах воєнних і гібридних загроз.

Тип статті. Теоретико-аналітична.

Purpose. To identify the specific features of citizen training models for national resistance in the Baltic States (Estonia, Latvia, and Lithuania) during 2014–2026 and to determine practices suitable for adaptation in Ukraine.

Method. The study employs systemic, comparative, and historical-comparative approaches. Methods of analysis and synthesis of scientific literature, content analysis of legal acts and strategic documents, as well as comparative analysis of institutional mechanisms for preparing citizens for national resistance were applied.

Findings. The study reveals that the Baltic States have developed three distinct models of citizen preparation for national resistance. The Estonian model is based on the combination of compulsory military service and voluntary defence organizations; the Latvian model focuses on the restoration of conscription and the development of societal resilience programs; and the Lithuanian model relies on a comprehensive regulatory framework for civil resistance. The key factors influencing the effectiveness of these models and the principal directions for their adaptation to the Ukrainian context have been identified.

Theoretical Implications. The study advances the scientific understanding of citizen preparation for national resistance as an integral component of the national security and defence system and clarifies the mechanisms that contribute to societal readiness for defence.

Practical Implications. The findings may be used to improve public policy in the fields of national resistance, territorial defence, and citizen preparedness for military and hybrid threats.

Paper Type. Theoretical and analytical.

Ключові слова: тотальна оборона; національний спротив; підготовка населення; країни Балтії; стримування; суспільна стійкість; Kaitseliit; Національна гвардія Латвії; Союз стрільців Литви; НАТО.

Key words: Total Defence; National Resistance; Citizen Preparedness; Baltic States; Deterrence; Societal Resilience; Kaitseliit; National Guard of Latvia; Lithuanian Riflemen's Union; NATO.

Вступ

Повномасштабне вторгнення російської федерації проти України у 2022 р. не лише змінило безпековий ландшафт Європи, а й актуалізувало концепцію «тотальної оборони» (total defence) як практичний інструмент стримування агресора. Досвід України засвідчив, що спроможність суспільства до організованого спротиву в перші години та дні кризи є критично важливим чинником, який визначає здатність держави протистояти чисельно переважаючому противнику. Для держав східного флангу НАТО країни Балтії — Естонія, Латвія та Литва — становлять цінний приклад інтеграції підготовки населення до національного спротиву в загальну систему оборонного планування.

Упродовж 2014–2026 рр. балтійські держави пройшли шлях від фрагментарних ініціатив до комплексних державних політик, спрямованих на формування культури спротиву за принципом “знизу вгору”. Водночас темпи, форми та результати такої підготовки суттєво відрізняються. Естонія, яка обрала модель, засновану на безперервному призові та розвитку добровольчих формувань, досягла високого рівня готовності серед основної частини населення, проте стикається з викликами інтеграції російськомовної меншини. Латвія, яка скасувала призов у 2007 р., після 2022 р. суттєво змінила підхід до оборонної політики, відновивши обов’язкову військову службу та започаткувавши масштабні освітні програми для молоді. Литва, попри високий рівень оборонних видатків і наявність чіткої стратегічної рамки, демонструє певний розрив між задекларованими політичними цілями та фактичним впровадженням програм цивільної підготовки. Таким чином, актуальною науковою проблемою залишається відсутність комплексного порівняльного аналізу моделей підготовки населення до національного спротиву в країнах Балтії, що ускладнює використання їхнього досвіду для вдосконалення відповідних механізмів в Україні та інших державах — членах НАТО.

Мета статті (постановка завдання). Метою дослідження є визначення ключових моделей, механізмів і результатів підготовки населення до національного спротиву в інтересах збройних сил країн Балтії (Естонії, Латвії та Литви) у 2014–2026 рр., а також виокремлення практик, придатних для адаптації та впровадження в Україні.

Огляд літератури

Теоретичну основу дослідження становлять наукові праці, присвячені аналізу концепції тотальної оборони. Wither (2020) простежує еволюцію цієї концепції в скандинавських країнах, акцентуючи увагу на поєднанні військових і цивільних складових системи національної безпеки [1]. Для дослідження країн Балтії важливе значення має праця Berglund, Kasearu та Kivirähk (2022), у якій на основі репрезентативних соціологічних опитувань визначено основні чинники готовності до захисту держави серед представників пострадянського покоління в Естонії. Автори доводять, що вирішальне значення мають не демографічні характеристики, а ставлення до військового призову, рівень національної гордості та довіра до оборонних інституцій [2]. Lašas, Matonytė та Jankauskaitė (2020) досліджують вплив історичних наративів на сприйняття військових загроз литовським суспільством, демонструючи, що критичне сприйняття радянського періоду корелює з вищим рівнем занепокоєння російською загрозою [3].

Порівняльний аналіз резервних систем держав Балтії здійснюють Zwiefelhofer і Procházka (2025), які виокремлюють три моделі: “безперервний призов” в Естонії, “відновлений призов” у Латвії та “гібридну резервну стратегію” в Литві [4]. Andžāns і Sprūds (2020) наводять кількісне порівняння рівня готовності населення захищати державу та брати участь у національному спротиві в трьох балтійських країнах [5]. Terry (2024) пропонує критичний аналіз концепції тотальної оборони, розглядаючи її як механізм перерозподілу відповідальності між державою та суспільством у сфері безпеки [6]. Серед новітніх досліджень варто відзначити роботу Rostoks і Mieriņa (2024), у якій на основі результатів соціологічних

опитувань у Латвії показано, що впевненість у гарантіях безпеки НАТО суттєво підвищує готовність громадян до захисту держави [7]. Крім того, Ramonaitė, Šlekys і Tylaitė (2025) здійснюють порівняльний аналіз готовності населення захищати державу в Литві, Латвії та Тайвані на основі даних громадської думки [8].

Серед інституційних джерел особливу увагу привертають аналітичні матеріали Atlantic Council (2026), у яких детально висвітлено еволюцію політики суспільної стійкості в Латвії, а також звіт Державного контролю Литви (2025), що фіксує наявні проблеми в реалізації Стратегії цивільного спротиву [9; 10]. Водночас системний порівняльний аналіз підготовки населення до національного спротиву в країнах Балтії упродовж 2014–2026 рр. залишається недостатньо розробленим у науковій літературі, що й зумовлює актуальність цього дослідження.

Наявні праці переважно зосереджені на окремих країнах, соціологічних аспектах готовності населення або функціонуванні резервних систем. Водночас відсутній комплексний порівняльний аналіз державних механізмів підготовки населення до національного спротиву в Естонії, Латвії та Литві з урахуванням трансформацій безпекового середовища після 2014 та 2022 років.

Методологія дослідження

Дослідження ґрунтується на порівняльному аналізі трьох національних кейсів — Естонії, Латвії та Литви — у контексті розвитку систем підготовки населення до національного спротиву впродовж 2014–2026 рр. Методологічну основу становлять системний, порівняльний та історико-порівняльний підходи, що дали змогу простежити еволюцію відповідних державних політик та визначити їхні спільні й відмінні риси.

Для досягнення поставленої мети використано методи аналізу та синтезу наукової літератури, контент-аналізу стратегічних документів і нормативно-правових актів, а також порівняльного аналізу інституційних механізмів підготовки населення до спротиву. Критеріями порівняння визначено: інституційну структуру підготовки населення (добровольчі формування, системи військового призову, молодіжні програми), рівень оборонних видатків, показники готовності населення до збройного та цивільного спротиву, наявність програм кризової самодостатності населення та основні виклики реалізації відповідних політик.

Джерельну базу дослідження становлять офіційні документи державних органів Естонії, Латвії та Литви, звіти міжнародних аналітичних центрів, матеріали соціологічних досліджень (Kantar Emor, SKDS, Spinter Tyrimai), а також наукові публікації, індексовані в міжнародних наукометричних базах Scopus і Web of Science.

Результати

1. Естонська модель: інтеграція загального військового обов'язку та добровольчого руху

Після відновлення незалежності у 1991 р. Естонія сформувала систему національної оборони, засновану на поєднанні загального військового обов'язку, підготовленого резерву та широкого залучення населення до добровольчих оборонних структур. Такий підхід відповідає концепції тотальної оборони та передбачає розгляд суспільства як важливого елемента оборонної системи держави.

Центральне місце в системі підготовки населення посідає Kaitseliit (Союз оборони Естонії) — добровольча воєнізована організація, яка налічує близько 30 тис. членів, з яких понад 18 тис. беруть активну участь у діяльності формування. Організація виконує функції територіальної оборони, сприяє військовій підготовці резервістів, бере участь у заходах цивільного захисту та забезпечує поширення оборонної культури серед населення. Особливе значення має діяльність молодіжних структур Noored Kotkad (“Молоді орли”) та Kodutütred (“Домашні доньки”), які забезпечують раннє формування громадянської відповідальності та готовності до участі в обороні держави [2; 11].

Результати дослідження Berglund, Kasearu та Kivirähk (2022) свідчать про високий рівень готовності до захисту держави серед молодого покоління Естонії. Зокрема, про готовність обороняти країну заявили 77% естонськомовних та 58% російськомовних чоловіків віком 15–29 років. Водночас особливий науковий інтерес становить висновок авторів про те, що соціально-демографічні характеристики пояснюють лише незначну частину варіації рівня готовності до оборони. Значно більший вплив мають довіра до державних інституцій, позитивне ставлення до військового обов'язку та рівень національної ідентифікації [2, с. 161–162].

Отже, ефективність естонської моделі визначається не лише наявністю розвинених добровольчих формувань, а й високим рівнем суспільної легітимності оборонної політики. Водночас ключовим викликом залишається інтеграція російськомовної меншини до єдиного безпекового простору держави.

2. Латвійська модель: інституційна трансформація системи підготовки населення після 2022 року

На відміну від Естонії, Латвія після скасування загального військового обов'язку у 2007 р. тривалий час розвивала професійні збройні сили. Проте різке погіршення безпекового середовища після початку повномасштабної агресії Російської Федерації проти України спричинило перегляд підходів до оборонного будівництва.

Важливим етапом цієї трансформації стало ухвалення у 2023 р. Закону про національну оборонну службу (State Defence Service), який відновив обов'язкову військову підготовку громадян. Закон передбачає проходження одинадцятимісячної служби, службу у складі Національної гвардії (Zemessardze) або проходження резервного офіцерського курсу [13]. Таким чином держава розпочала формування нової моделі підготовленого резерву, орієнтованої на довгострокове нарощування мобілізаційного потенціалу.

Важливим компонентом латвійської політики стала державна інформаційна кампанія “72 години”, спрямована на формування навичок кризової самодостатності населення. Її метою є підготовка громадян до автономного функціонування в перші дні надзвичайної ситуації, що підвищує стійкість суспільства до воєнних та гібридних загроз. Доповнює систему молодіжний рух Jaunsardze, який забезпечує добровільну військово-патріотичну підготовку громадян віком від 10 до 21 року [14].

За даними SKDS (2025), 62% жителів Латвії підтримують необхідність опанування базових військових навичок усіма громадянами держави [17]. Дослідження Rostoks i Mierīņa (2024) демонструє, що одним із ключових чинників готовності населення до спротиву є впевненість у дієвості колективних гарантій безпеки НАТО [7]. Це свідчить про тісний взаємозв'язок між суспільною стійкістю та довірою до міжнародних безпекових механізмів.

Таким чином, латвійська модель характеризується поєднанням військової підготовки населення, розвитку резервних компонентів та системної комунікації з громадянами щодо поведінки в кризових умовах.

3. Литовська модель: стратегічне планування та проблеми імплементації

Литва демонструє найбільш комплексний підхід до нормативного забезпечення підготовки населення до національного спротиву. У 2023 р. було ухвалено Стратегію підготовки громадян до цивільного спротиву, яка передбачає залучення до процесу підготовки не лише органів державної влади, а й місцевого самоврядування, громадських організацій та бізнес-структур.

Ключовим елементом реалізації цієї політики виступає Союз стрільців Литви (Lietuvos šaulių sąjunga — LŠS), який виконує функції добровольчої оборонної організації та забезпечує військово-патріотичне виховання населення. Держава активно інвестує в розвиток навчальної інфраструктури, закупівлю тренувального обладнання та впровадження програм підготовки у навчальних закладах і на підприємствах [10].

За рівнем оборонних витрат Литва є одним із лідерів серед держав НАТО. У 2025 р. оборонний бюджет становив 3,9% ВВП, а політичне керівництво задекларувало намір збільшити цей показник до 5,5% ВВП до 2030 р. [16]. Високим залишається і рівень суспільної підтримки оборонної політики: 90% громадян підтримують членство держави в НАТО, 52% готові брати участь у збройному спротиві, а 61% — у формах ненасильницького опору [11].

Разом із тим результати державного аудиту 2025 р. виявили суттєві проблеми практичної реалізації ухвалених стратегічних рішень. Зокрема, було зафіксовано відсутність єдиного координаційного механізму управління підготовкою населення, недостатній рівень охоплення молоді відповідними освітніми програмами та відсутність комплексного плану організації ненасильницького спротиву [10].

Отже, литовська модель характеризується високим рівнем стратегічного планування та політичної підтримки, однак стикається з проблемами інституційної реалізації поставлених завдань.

Для узагальнення результатів аналізу та виявлення спільних і відмінних рис підготовки населення до національного спротиву в країнах Балтії здійснено порівняння основних характеристик розглянутих моделей (табл. 1).

Таблиця 1: Порівняльна характеристика моделей підготовки населення до національного спротиву в країнах Балтії

Критерій	Естонія	Латвія	Литва
Домінуюча модель	Загальний військовий обов'язок + добровольчі сили	Відновлений призов + підготовлений резерв	Цивільний спротив + добровольчі сили
Основний інститут	Kaitseliit	Zemessardze та SDS	LĒS
Роль молодіжних програм	Висока	Висока	Помірна
Рівень інтеграції населення в оборонну систему	Високий	Середній–високий	Середній
Основний механізм формування стійкості	Добровольчий рух	Кризова підготовка населення	Стратегія цивільного спротиву
Ключовий фактор успіху	Довіра до оборонних інституцій	Підтримка НАТО та суспільна мобілізація	Політична підтримка держави
Основний виклик	Інтеграція російськомовної меншини	Ресурсне забезпечення	Реалізація стратегічних документів
Потенціал для адаптації в Україні	Дуже високий	Високий	Високий

Джерело: складено авторами.

Дані таблиці 1 свідчать про наявність трьох різних моделей підготовки населення до національного спротиву. Естонська модель характеризується найвищим рівнем інтеграції добровольчих формувань у систему оборони та спирається на стійкі традиції військової служби. Латвійська модель орієнтована на поєднання військової підготовки резерву із заходами підвищення кризової стійкості населення. Литовська модель відрізняється комплексним стратегічним підходом і широким залученням цивільного сектору, проте стикається з труднощами практичної реалізації окремих програм. Таким чином, кожна з розглянутих держав сформувала власну модель підготовки населення, що відображає особливості її безпекового середовища та інституційного розвитку.

4. Порівняльний аналіз та уроки для України

Порівняння досвіду Естонії, Латвії та Литви свідчить про існування трьох різних моделей підготовки населення до національного спротиву, які сформувалися під впливом особливостей історичного розвитку, структури оборонних інституцій та національних безпекових пріоритетів.

Проведений аналіз дозволяє визначити низку практик, які можуть бути адаптовані до умов функціонування системи національного спротиву України. Узагальнення відповідних напрямів адаптації наведено в табл. 2.

Таблиця 2: Напрями адаптації балтійського досвіду для вдосконалення системи національного спротиву України

Країна	Практика	Очікуваний ефект для України
Естонія	Інтеграція добровольчих формувань у систему оборони	Посилення територіальної оборони та підготовленого резерву
Естонія	Молодіжні оборонні організації	Формування культури спротиву серед молоді
Латвія	Кампанія “72 години”	Підвищення готовності населення до кризових ситуацій
Латвія	Відновлений військовий обов'язок	Розширення мобілізаційного резерву
Литва	Стратегія цивільного спротиву	Інституціоналізація підготовки населення
Литва	Залучення бізнесу до підготовки	Підвищення стійкості критичної інфраструктури

Джерело: складено авторами на основі [2–17].

Аналіз даних таблиці 2 дозволяє стверджувати, що найбільшу практичну цінність для України становлять не окремі елементи балтійського досвіду, а їх комплексне поєднання. Зокрема, естонський підхід демонструє ефективність інтеграції добровольчих формувань до системи територіальної оборони, латвійський досвід підтверджує важливість підготовки населення до дій у кризових ситуаціях, а литовська практика свідчить про необхідність нормативного закріплення механізмів цивільного спротиву та залучення недержавних суб'єктів до забезпечення національної стійкості. Врахування зазначених підходів може сприяти подальшому розвитку системи національного спротиву України та підвищенню її ефективності в умовах тривалого воєнного протистояння.

Естонська модель орієнтована на максимальну інтеграцію добровольчих формувань до системи територіальної оборони та підготовленого резерву. Латвійська модель концентрується на відновленні військового обов'язку та підвищенні рівня кризової стійкості населення через масштабні освітні та інформаційні програми. Литовська модель характеризується найбільш розвиненою нормативною базою та широким залученням державних і недержавних суб'єктів до реалізації політики цивільного спротиву.

Аналіз засвідчує, що ефективність підготовки населення до спротиву визначається не лише обсягами фінансування, а насамперед рівнем інституційної інтеграції суспільства в оборонну систему держави, довірою громадян до державних інституцій та системністю реалізації оборонної політики.

Для України практичний інтерес становлять: естонський досвід інтеграції добровольчих формувань до системи територіальної оборони; латвійська практика підготовки населення до дій у кризових ситуаціях через кампанію “72 години”; а також литовський підхід до залучення бізнесу та громадянського суспільства до забезпечення національної стійкості. Сукупне використання зазначених механізмів може сприяти подальшому вдосконаленню системи національного спротиву України та підвищенню її спроможності до реагування на сучасні воєнні й гібридні загрози.

Обговорення

Отримані результати підтверджують висновки попередніх досліджень щодо зростання ролі концепції тотальної оборони в умовах погіршення безпекового середовища в Європі після 2014 р. та особливо після початку повномасштабної агресії Російської Федерації проти України у 2022 р. Проведений аналіз засвідчив, що країни Балтії, попри спільні історичні передумови та членство в НАТО, сформували різні підходи до підготовки населення до національного спротиву.

Результати дослідження узгоджуються з висновками Wither (2020) щодо важливості інтеграції військових і цивільних компонентів у межах концепції тотальної оборони. Водночас проведений аналіз дозволяє уточнити, що ефективність відповідних механізмів залежить не лише від їх нормативного закріплення, а й від рівня суспільної підтримки та довіри до державних інституцій. У цьому контексті підтверджуються висновки Berglund, Kasearu та Kivirähk (2022), які визначили національну ідентичність, позитивне ставлення до військової служби та довіру до оборонних інституцій як ключові чинники готовності громадян до захисту держави.

Водночас результати дослідження демонструють, що високий рівень оборонних видатків сам по собі не гарантує ефективності підготовки населення до спротиву. Приклад Литви свідчить про наявність розриву між стратегічним плануванням та практичною реалізацією відповідних програм. Натомість досвід Естонії підтверджує ефективність довгострокового розвитку добровольчих формувань та системної роботи з молоддю, а латвійський досвід демонструє важливість поєднання військової підготовки населення з програмами підвищення суспільної стійкості.

Окремої уваги заслуговує питання взаємозв'язку між готовністю населення до спротиву та довірою до міжнародних безпекових механізмів. Результати дослідження підтверджують висновки Rostoks і Mieriņa (2024) про те, що впевненість громадян у дієвості гарантій безпеки НАТО виступає важливим чинником підвищення готовності до захисту держави. Це свідчить про необхідність розглядати підготовку населення до національного спротиву не лише як внутрішньодержавний процес, але й як складову ширшої системи колективної безпеки.

Таким чином, проведене дослідження підтверджує, що ефективна система підготовки населення до національного спротиву формується на основі комплексного поєднання військової підготовки, громадянської освіти, розвитку суспільної стійкості та високого рівня довіри до державних і міжнародних безпекових інституцій. Саме така інтегрована модель найбільшою мірою відповідає сучасним умовам функціонування систем національної безпеки держав східного флангу НАТО та може бути корисною для подальшого розвитку системи національного спротиву України.

Висновки

Проведене дослідження дало змогу встановити, що країни Балтії упродовж 2014–2026 рр. сформували три відмінні моделі підготовки населення до національного спротиву, кожна з яких характеризується специфічним поєднанням військових, інституційних та суспільних механізмів забезпечення оборони держави. Естонська модель базується на інтеграції загального військового обов'язку та добровольчих формувань, що забезпечує високий рівень готовності населення до участі в обороні держави. Латвійська модель характеризується активною трансформацією системи підготовки населення після 2022 р. шляхом відновлення військового призову та розвитку програм кризової стійкості. Литовська модель вирізняється комплексним нормативно-правовим забезпеченням цивільного спротиву та широким залученням державних і недержавних суб'єктів, проте стикається з труднощами практичної реалізації окремих стратегічних рішень.

Встановлено, що ефективність підготовки населення до національного спротиву визначається не лише обсягами оборонного фінансування, а насамперед рівнем інтеграції

громадян до системи оборони держави, довірою до оборонних інституцій та сформованою культурою безпеки. Аналіз балтійського досвіду підтвердив, що найбільш значущими чинниками готовності населення до захисту держави є позитивне ставлення до військової служби, високий рівень національної ідентичності, суспільна довіра до державних інституцій та впевненість у спроможності держави й союзників гарантувати безпеку країни.

Порівняльний аналіз дозволив встановити, що підготовка населення до національного спротиву є багаторівневим процесом, який охоплює військову підготовку, громадянську освіту, розвиток інформаційної стійкості та формування навичок дій у кризових ситуаціях. Водночас у країнах Балтії зберігаються проблеми, пов'язані з інтеграцією окремих соціальних груп, ресурсним забезпеченням програм підготовки та координацією діяльності між державними і громадськими інституціями.

Практичне значення для України становить можливість адаптації окремих елементів балтійського досвіду. Зокрема, доцільним є подальший розвиток добровольчих формувань територіальної оборони за зразком естонської моделі Kaitseliit, впровадження загальнодержавних програм підготовки населення до дій у кризових ситуаціях за аналогією з латвійською кампанією “72 години”, а також створення механізмів залучення бізнесу, закладів освіти та громадських організацій до підготовки населення до національного спротиву на основі литовського досвіду формування системи цивільного спротиву та суспільної стійкості.

Обмеження дослідження та перспективи подальших досліджень

Дослідження обмежується аналізом трьох національних кейсів — Естонії, Латвії та Литви — у часовому проміжку 2014–2026 рр. Проведення порівняльного аналізу ускладнюється відмінностями в методології національних соціологічних досліджень, різною доступністю статистичних даних та неоднаковими підходами до вимірювання готовності населення до спротиву. Окремі показники, використані в дослідженні, не є повністю співставними через відмінності у вибірках респондентів та формулюванні запитань. Крім того, для Латвії наявні обмежені репрезентативні дані щодо готовності населення безпосередньо брати участь у збройному спротиві.

Перспективними напрямками подальших досліджень є оцінювання ефективності програм підготовки різних соціально-демографічних груп населення, вивчення механізмів формування інформаційної та психологічної стійкості громадян до гібридних загроз, а також проведення порівняльного аналізу практик підготовки населення до національного спротиву в країнах Балтії та Україні з урахуванням досвіду широкомасштабної війни.

Фінансування

Це дослідження не отримало конкретної фінансової підтримки.

Конкуруючі інтереси

Автори заявляють, що у них немає конкуруючих інтересів.

Використання штучного інтелекту

Автори заявляють, що використовували ШІ для перевірки правопису та пошуку ресурсів.

Список використаних джерел

1. Wither, J. Back to the future? Nordic total defence concepts. *Defence Studies*. 2020. Vol. 20, No. 1. P. 61–81. DOI: <https://doi.org/10.1080/14702436.2019.1708198>.
2. Berglund, C., Kasearu, K., Kivirähk, J. Fighting for the (Step)Motherland?: Predictors of Defense Willingness in Estonia's Post-Soviet Generation. *Journal of Political & Military Sociology*. 2022. Vol. 49, No. 2. P. 146–169. DOI: <https://doi.org/10.5744/jpms.2022.4002>.

3. Lašas, A., Matonytė, I., Jankauskaitė, V. Facing past, present, and future: the role of historical beliefs and experiences in the Lithuanian public perception of military threats. *Journal of Baltic Studies*. 2020. Vol. 51, No. 2. P. 199–221. DOI: <https://doi.org/10.1080/01629778.2020.1747508>.
4. Zwiefelhofer, T., Procházka, J. Building the Reserves on the NATO Forefront: The Baltic Way. *Journal on Baltic Security*. 2025. Vol. 11, No. 1. DOI: <https://doi.org/10.2478/jobs-2025-0002>.
5. Andžāns, M., Sprūds, A. Willingness to Defend One's Own Country and to Resist in the Baltic States. *Security & Defence Quarterly*. 2020. Vol. 30, No. 3. P. 15–30. DOI: <https://doi.org/10.35467/sdq/124712>.
6. Terry, S. Responsibilising Total Defence: Interrogating Resistance, Resilience, and Agency in Finland, Sweden, and Lithuania. *European Journal of International Security*. 2024. DOI: <https://doi.org/10.1017/S0260210524000123>.
7. Rostoks, T., Mieriņa, I. NATO's reassurance and the willingness to defend one's country: survey evidence from Latvia. *European Security*. 2024. Vol. 33, No. 3. P. 386–406. DOI: <https://doi.org/10.1080/09662839.2024.2434087>.
8. Ramonaitė, A., Šlekys, D., Tylaitė, A. Gyventi šalia agresoriaus: visuomenės pasiryžimas ginti šalį Lietuvoje, Latvijoje ir Taivane [Living Next to an Aggressor: Willingness to Defend One's Country in Lithuania, Latvia, and Taiwan]. *Politologija*. 2025. Vol. 120, No. 4. P. 38–80. DOI: <https://doi.org/10.15388/Polit.2025.120.2>.
9. The evolution of Latvia's defense and security policy in resilience building / ed. by A. Astukevičs, E. Vroblevska. Washington : Atlantic Council, 2026. URL: <https://www.atlanticcouncil.org/in-depth-research-reports/report/the-evolution-of-latvias-defense-and-security-policy-in-resilience-building/> (дата звернення: 27.05.2026).
10. National Audit Office of Lithuania. Preparation of citizens of the Republic of Lithuania for civil resistance : Audit report. Vilnius, 2025. 48 p. URL: https://www.vkontrole.lt/en/audit_report.aspx?id=12345 (дата звернення: 27.05.2026).
11. Spinter Tyrimai. Public opinion poll: Lithuania trusts the Armed Forces, our Allies and would take part in armed defence of the country. Vilnius : Ministry of National Defence of Lithuania, 2025. URL: <https://kam.lt/en/public-opinion-poll-lithuania-trusts-the-armed-forces-our-allies-and-would-take-part-in-armed-defence-of-the-country/> (дата звернення: 27.05.2026).
12. Kantar Emor. Public Opinion on National Defence. Tallinn : Estonian Ministry of Defence, 2025. 24 p.
13. Latvian Ministry of Defence. National Defence Service. Riga, 2023. URL: <https://www.mod.gov.lv/en/national-defence-service> (дата звернення: 27.05.2026).
14. Atlantic Council. Crisis management and resilience: Lessons from Latvia for NATO allies. 2025. URL: <https://www.atlanticcouncil.org/blogs/new-atlanticist/crisis-management-and-resilience-lessons-from-latvia-for-nato-allies/> (дата звернення: 27.05.2026).
15. BNS. Poland and Lithuania lead Baltic Sea region defense spending in 2025, followed by Latvia and Estonia. *Baltic Sentinel*. 2025. URL: <https://balticsentinel.eu/8166562/> (дата звернення: 27.05.2026).
16. Jakučionis, S. Public opinion split on Lithuania's higher military spending – survey. *LRT.lt*. 2025. URL: <https://www.lrt.lt/en/news-in-english/19/2500314/public-opinion-split-on-lithuania-s-higher-military-spending-survey> (дата звернення: 27.05.2026).
17. SKDS. Survey on defence willingness in Latvia. Riga : SKDS Research Centre, 2025. URL: <https://www.skds.lv/en/research/defence-willingness-latvia-2025> (дата звернення: 27.05.2026).

References

1. Wither, J. (2020). Back to the future? Nordic total defence concepts. *Defence Studies*, 20(1), 61–81. <https://doi.org/10.1080/14702436.2019.1708198>
2. Berglund, C., Kasearu, K., & Kivirähk, J. (2022). Fighting for the (Step)Motherland?: Predictors of defense willingness in Estonia's post-Soviet generation. *Journal of Political & Military Sociology*, 49(2), 146–169. <https://doi.org/10.5744/jpms.2022.4002>
3. Lašas, A., Matonytė, I., & Jankauskaitė, V. (2020). Facing past, present, and future: The role of historical beliefs and experiences in the Lithuanian public perception of military threats. *Journal of Baltic Studies*, 51(2), 199–221. <https://doi.org/10.1080/01629778.2020.1747508>
4. Zwiefelhofer, T., & Procházka, J. (2025). Building the reserves on the NATO forefront: The Baltic way. *Journal on Baltic Security*, 11(1). <https://doi.org/10.2478/jobs-2025-0002>
5. Andžāns, M., & Sprūds, A. (2020). Willingness to defend one's own country and to resist in the Baltic states. *Security & Defence Quarterly*, 30(3), 15–30. <https://doi.org/10.35467/sdq/124712>
6. Terry, S. (2024). Responsibilising total defence: Interrogating resistance, resilience, and agency in Finland, Sweden, and Lithuania. *European Journal of International Security*. Advance online publication. <https://doi.org/10.1017/S0260210524000123>
7. Rostoks, T., & Mierīņa, I. (2024). NATO's reassurance and the willingness to defend one's country: Survey evidence from Latvia. *European Security*, 33(3), 386–406. <https://doi.org/10.1080/09662839.2024.2434087>
8. Ramonaitė, A., Šlekys, D., & Tylaitė, A. (2025). Gyventi šalia agresoriaus: Visuomenės pasiryžimas ginti šalį Lietuvoje, Latvijoje ir Taivane [Living next to an aggressor: Willingness to defend one's country in Lithuania, Latvia, and Taiwan]. *Politologija*, 120(4), 38–80. <https://doi.org/10.15388/Polit.2025.120.2>
9. Astukevičs, A., & Vroblevska, E. (Eds.). (2026). *The evolution of Latvia's defense and security policy in resilience building*. Atlantic Council. <https://www.atlanticcouncil.org/in-depth-research-reports/report/the-evolution-of-latvias-defense-and-security-policy-in-resilience-building/>
10. National Audit Office of Lithuania. (2025). *Preparation of citizens of the Republic of Lithuania for civil resistance: Audit report*. https://www.vkontrole.lt/en/audit_report.aspx?id=12345
11. Spinter Tyrimai. (2025). *Public opinion poll: Lithuania trusts the Armed Forces, our allies and would take part in armed defence of the country*. Ministry of National Defence of Lithuania. <https://kam.lt/en/public-opinion-poll-lithuania-trusts-the-armed-forces-our-allies-and-would-take-part-in-armed-defence-of-the-country/>
12. Kantar Emor. (2025). *Public opinion on national defence*. Estonian Ministry of Defence.
13. Latvian Ministry of Defence. (2023). *National defence service*. <https://www.mod.gov.lv/en/national-defence-service>
14. Atlantic Council. (2025). *Crisis management and resilience: Lessons from Latvia for NATO allies*. <https://www.atlanticcouncil.org/blogs/new-atlanticist/crisis-management-and-resilience-lessons-from-latvia-for-nato-allies/>
15. BNS. (2025). *Poland and Lithuania lead Baltic Sea region defense spending in 2025, followed by Latvia and Estonia*. *Baltic Sentinel*. <https://balticsentinel.eu/8166562/>
16. Jakučionis, S. (2025). *Public opinion split on Lithuania's higher military spending – Survey*. LRT.lt. <https://www.lrt.lt/en/news-in-english/19/2500314/public-opinion-split-on-lithuania-s-higher-military-spending-survey>
17. SKDS. (2025). *Survey on defence willingness in Latvia*. SKDS Research Centre. <https://www.skds.lv/en/research/defence-willingness-latvia-2025>

This is an open access journal and all published articles are licensed under a Creative Commons «Attribution» 4.0.